

Celem projektu jest opracowanie i udostępnienie nauce zbioru archiwaliów o znaczeniu podstawowym dla badań nad dziejami kraju, w tym zwłaszcza Małopolski, ziemi sandomierskiej i miasta Sandomierza. Odnosi się przeważnie do czasów staropolskich i razem z odkrytymi wcześniej i opracowanymi już przez kierownika projektu rękopisami z Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej Sandomierskiej (AKKS) mogą w odniesieniu do ziem Polski centralnej wypełnić w znacznym stopniu pustki ról, spowodowane zniszczeniami archiwów zwłaszcza podczas obu wojen światowych. Stanowią bowiem materiały o pierwszorzędnym znaczeniu umożliwiający badania podstawowe.

Odkrycie ich zawdzięczamy w znacznym stopniu generalnemu remontowi prezbiterium katedry sandomierskiej, nastąpiło pozyskanie wielu zabytków rękopiśmiennych z archiwów parafialnych, a także od osób prywatnych. Okazało się, że stanowi one zasób nieznanych dotychczas rękopisów ról aktowych i narracyjnych: 30 pergaminów oraz 80 dyplomów papierowych (przeważnie oryginałów) i ponad 60 teczek (plików) rękopisów, a także 30 kolorowych planów miast, poszczególnych majątków (kluczy dóbr) oraz dawnych map. Są to bez wątpienia rękopisy nowe, zasługujące na naukowe zbadanie i wykorzystanie przez historyków, historyków sztuki i urbanistów oraz reprezentantów innych dziedzin nauki – odkryte przez kierownika projektu już po opublikowaniu przez niego katalogu pergaminów (2002) i inwentarza rękopisów (2010). Do najcenniejszych ról tego zasobu należą niewątpliwie oryginały pergaminowe, wystawione przez kancelarię królów polskich od Władysława Jagiełły po ostatnich koronowanych władców polskich. Są to przeważnie przywileje lokacyjne wsi i miast obszaru Korony, fundacji parafii i kościołów farnych oraz szpitalnych, prepozytur i kolegiat. Podobną zawartość obejmują dokumenty papierowe, informujące nadto obficie o sporach granicznych i sprawach spadkowych ujawniając jeszcze niespotykany gdzie indziej materiał genealogiczno-heraldyczny. W grupie tych dokumentów papierowych spotykamy też kilkanaście przywilejów lokacyjnych miast i wsi dotyczących kolonizacji oraz obszarów leśno-puszczańskich Wielkiego Księstwa Litewskiego. Znajdują się wśród nich jeszcze liczne dyplomy odnoszące się do życia gospodarczego kraju, w tym rękopisów kodyfikacji i ruchliwej handlowej kupców sandomierskich i opatowskich oraz kramarzy i handlarzy z małych miast z ziemi sandomierskiej, radomskiej i lubelskiej, usytuowanych zwłaszcza w pobliżu arterii wiślanej. Znaczna kolekcja rękopisów dotyczy również złej problematyki gospodarczo-społecznej oraz kulturalnej kraju, tyle że najbardziej wartościowe, powstałe w XVII i XVIII stuleciu, odnoszą się do kolegiaty (od 200 lat katedry sandomierskiej w okresie jej generalnej przebudowy). Jest to istotny, rewelacyjny materiał rękopiśmienny, pozwalający ustalić terminy prac rekonstrukcyjnych w tym, imiona i nazwiska głównych wykonawców prac remontowych, rzemieślników – artystów, którzy stworzyli wystrój wewnętrzny kościoła kolegiackiego. One informują właśnie, że ów marmur czarny, podstawowy materiał kamieniarsko-rzeźbiarski baroku, z którego wykonano w kolegiacie sandomierskiej ołtarz główny i ołtarze boczne oraz drzwi, posadzkę, balustradę i in., sprawiającą się stała się czołową w kraju w tym barokow – pochodził z podkrakowskich kopalni w Dobniku k. Czernej i Krzeszowic. Charakteryzowany materiał rękopiśmienny, jakkolwiek unikalny, bo ujawniający imiona twórców, nie wypełnia jednak zbioru rękopisów, ponieważ również imponującą przedstawia się materiały odnoszące się do sandomierskiego kościoła miejskiego w Piotra i Pawła, kościoła klasztornej w. Duchy de Saxia, szpitala i kościoła w. Hieronima i in. Dochożą do nich archiwalia kościołów i klasztorów spoza Sandomierza, jak chociażby ponad 20 opasłych zszytych foliów klasztoru franciszkański konwentalny w Smardzowicach k. Tomaszowa Mazowieckiego, cztery księgi oficjalatu tarnowskiego, czy akta kilku parafii wiejskich. Podamy jeszcze tylko, że wśród charakteryzowanych rękopisów znajduje się również bezcenny kopiarz klasztoru Paulinów w Beszowej, powiązanych silnie z miastem Mielcem.

Dostarczając informacji o tym nowym szczególnym oraz obszernym zespole ról rękopiśmiennych – pozwalamy sobie na przekonanie, iż ich spotkanie naukowe wpłynie inicjując na rozwój badań w zakresie nauk historycznych, w tym szczególnie historii gospodarczo-społecznej, historii kultury i sztuki w skali krajowej oraz pobudzi badania na polu historii regionów, a także poszczególnych miast i wsi małopolskich, w wymiarze regionalnym. Umogliwi przy tym wypełnienie faktami wiele luk w dotychczasowym stanie wiedzy ogólnohistorycznej, jak też regionalnej, a także zweryfikuje wiele stwierdzeń nieopartych o twardy grunt ról rękopiśmiennych.